

43 Eerder stoppen met werken te populair VUT met pensioen

Op 1 januari 2006 ging de VUT na dertig jaar trouwe dienst met pensioen. De regeling voor het vrijwillig vervroegde uittreden deed zijn intrede in de jaren zeventig, toen de Nederlandse economie in de greep was van een herstructurering die zijn weerga niet kende. Traditionele industrieën – bijvoorbeeld de scheepsbouw en de textiel – kregen te maken met grootscheepse reorganisaties, die onvermijdelijk met massaontslagen gepaard gingen. Achtereenvolgende regeringen zagen af van beschermende maatregelen en kozen ervoor om de pijn weg te masseren, niet alleen door een (al te) genereuze toepassing van de WAO, maar ook via verruiming van de mogelijkheden om eerder te stoppen met werken.

De bekendste maatregel ging de geschiedenis in onder de afkorting VUT, die in eerste instantie vooral bedoeld was voor mensen met zware beroepen. 'Ik ben met de VUT' werd een geveleugelde uitdrukking onder werknemers die met een mooie regeling rond hun zestigste levensjaar (en niet zelden al eerder) uit het arbeidsproces stapten. De VUT paste in het veelomvattende systeem, het 'gebouw' van sociale-zekerheidswetten dat na de oorlog de belangrijkste risico's van het werknemersbestaan afdekte.

Met de Wet op de vervroegde uittreding (1976) werd een tendens zichtbaar die reeds was ingezet met de WAO: beide wetten hadden een belangrijke functie bij het opvangen van de (jeugd)werkloosheid. De VUT diende de toegang tot de arbeidsmarkt voor jonge werknemers te vergemakkelijken door ouder personeel te laten uitstromen. Dit gebeurde niet alleen in de traditionele industrieën, maar ook bij de overheid die moest bezuinigen. Het geld ervoor werd opgebracht door werkgevers en werknemers, en de overheid hielp een handje met fiscaal gunstige maatregelen. De herstructurering van de economie verliep soepel op deze manier.

Met de introductie van de Wet aanpassing fiscale behandeling VUT/prepensioen en introductie levensloop (2006) werd de VUT definitief ten grave gedragen. Al enige jaren had AWWN zich kritisch opgesteld tegenover dit instrument. Eind jaren tachtig, begin jaren negentig bracht de werkgeversvereniging er een reeks nota's over uit. Deze publicaties belichtten het langetermijnperspectief van de VUT. De kosten van de regeling rezen de pan uit, bedrijven ondervonden in toenemende mate negatieve gevolgen van het 'amputatiebeleid' bij grootschalige saneringen – er ging veel kennis en ervaring verloren. Bovendien versterkte de VUT het beeld dat een 50-plusser min of meer is afgeschreven. Het beleid was te weinig gericht op het bieden van kansen, op het zoeken naar mogelijkheden om ouderen optimaal

bij het arbeidsproces betrokken te houden. Waarmee niet gezegd was dat beschermende maatregelen niet meer nodig zouden zijn, maar ombuiging in de benadering van oudere werknemers was zeer gewenst. AWWN propageerde leeftijdsbewust personeelsbeleid, beleid dat rekening houdt met de levensfase waarin de werknemer, onafhankelijk van z'n leeftijd, ligt. Meer nadruk op preventief beleid dus en minder op achteraf curatief. Langzaam werden de contouren zichtbaar van wat eerst *employability* ging heten en later bekend werd als duurzame inzetbaarheid.

Toch is de hang naar collectieve regelingen voor oudere werknemers blijven bestaan. Veel cao's kennen tot op de dag van vandaag afspraken die in de categorie 'collectieve ontzietmaatregelen voor ouderen' passen. Met als bekendste voorbeeld de extra vrije dagen vanaf een bepaalde leeftijd, ook wel leeftijds- of senioredagen geheten (in het dagelijks taalgebruik en wat minder eufemistisch: ouwelullendagen). De nieuwste loot aan de stam zijn de door vakbonden gepropageerde 'generatiepactregelingen'. Die moeten oudere werknemers in staat stellen om – tegen gunstige arbeidsvoorwaarden – korter te werken, terwijl gelijktijdig jongeren instromen.

Zien we hier in vermomming de terugkeer van de VUT?

Vutters waren doorgaans zeer te spreken over de vrije tijd die hen ten deel was gevallen. Op de foto: een gezelschap dat aan Nordic-walking doet, een vorm van sportief wandelen die begin 21ste eeuw populair werd.

Scheepsonderhoud en laden en lossen (foto onder): zwaar werk in de Rotterdamse haven in de jaren zeventig. Er was dan ook sprake van veel vroegtijdige uitval. Daarom kwam er in 1977 geld beschikbaar voor experimenten in de havens met de VUT.

JONG VOOR OUD

'Jong voor oud', heette het plan dat Toon Riemen, bestuurslid van het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) in 1975 presenteerde. Het idee was simpel, vertelt hij in een aflevering van de NPO-geschiedenisserie *Andere tijden*. Aan de ene kant liep de jeugdwerkloosheid in rap tempo op, er dreigde zelfs een verloren generatie te ontstaan. Tegelijkertijd liepen veel oudere werknemers op hun tandvlees, vooral in 'slijtende beroepen'. Als ouderen nu eens vervroegd stopten met werken, zodat de opengevallen banen door jongeren konden worden opgevuld? In een notendop het idee achter de VUT.

Minister van Sociale Zaken Jaap Boersma (ARP) zag er wel

wat in. Hij stelde een commissie in om het voorstel nader te onderzoeken en besloot op kleine schaal te experimenteren met de VUT. Allereerst, vanaf 1 december 1976, in het onderwijs – relatief makkelijk omdat het een overheidssector betrof – en kort daarop, vanaf 1 april 1977, in de bouw. Werknemers in deze sectoren kregen de mogelijkheid om gedurende één cao-periode te stoppen met werken op hun 63ste of 64ste.

De situatie in de Rotterdamse haven was vergelijkbaar met die in de bouw. Zwaar werk, vroegtijdige uitval van werknemers en bovendien dreigend banenverlies door automatisering. In februari 1977 botsten vakbonden en werkgevers tijdens

moeizame, zich al maar voort-slepende cao-onderhandelingen over de automatische prijscompensatie. Boersma maakte zich zorgen over de langdurige impasse. 'Die havens, niet alleen Rotterdam maar ook andere, die zijn van zo'n levensbelang voor onze blijvende welvaart.'

Op 25 februari 1977 reed Boersma 's avonds laat van Franeker naar Den Haag. Rond middernacht overlegde hij met minister-president Den Uyl over de cao-prikelen in de haven. Ter plekke bedacht hij een mogelijke oplossing. Zou het helpen als hij geld beschikbaar stelde voor een VUT-experiment in de havens? Hij belde met de onderhandelaars in Rotterdam. 'Tot mijn stomme verbazing was het een

schot in de roos. In mijn pure onschuld hoor, want dat kun je van tevoren echt niet bedenken. Om een uur of vier kreeg ik bericht: we zijn eruit.'

